

7.- BALTZAK

Baltzak asko zabaldu dira mundura, batez be Asia'ra ta Ipar-Amerika'ra, baiña lan onetan Afrika'n daukerzan bizierak aztertuko doguz.

SARTALDEAN

Atlantik-itxasotik Tchad ugartera ta Sahara'ren ipar-aldean, Europa osoa baiña lurralde zabalagoa da aztertzen doguna.

Toki euritsua da eta Niger ibaiak 4.200 km'ko bidea egiten dau. Senegal ibaiak be antzera.

Askotariko endak eta erriak, izkuntza asko eta erlejiño asko be bai, aurkitzen doguz or. Zelaietan nomada lez bizi dira eiza ta arraintza bizibide dabezela.

Etxeak meta-antzera egiten dabez lurrez eta orriz, erlauntzaren antzera. Inguruan soloak eta lorategiak.

Sendi-buru batzuk lurraren jabe dira eta biziteko naiz gauzak gordeteko estalpeak daukez, leio bagerik, eta barruan mai eta oge estuak eta aurki txikiak. Ol zarrez egingako kutxa batzuk.

Euren lana eiza, arraintza, nekazaritza ta etxegintza dabez gizezkoentzat eta emakumeak goruetan, jozten, janariak gertatzen, lorategiak zaintzen eta atxurtzen naikoa dauke.

Umeak sorbaldatik ezkegita eroaten dabez eta amak arrotxuak izaten dira, ondo jazten zaleak.

Oialak beti margo bizidunak izaten dira.

Jai aundietarako "buru" jazten dabe gaiñean.

Eraztunak, koillarrak, eskutorrekoak... astunak eta onak daukez eta belarrietako arrakadak ederrak. Garrikoak pitxiz apaintzen dabez.

Salerosketak egiteko azoketara joaten dira.

Ospakizun arrigarriak ikusten dira jaiotza, ezkontza eta erlejiño-egunetan, etxeetan naiz errietan. Illetak zelan egin ondo zeaztuta dauke: lenengo eriotzea adierazteko eta dieabruak uxatzeko danbadak izaten dira, gero gorpua eroatean tam-tam bat jotzen dabe oiñatzak neurtzeko, lurperatzean emekumerik ezin daiteke egon, orregaitik aurretiaz agur egin bear jake; gorpua aitz-zulo batera sartzen dabe, aurpegiak estaldu eta mamu-antzeko bat egin eta dantzak ugari izaten dira, gorputzak koipez igortzi-ondoren eta jantzi apaiñakaz.

Margoetan gorria da geien agertzen dana. Biziazen eta alaitasunaren irudia da eta mutillak gorputza gorritz egiten dabe, gaisoai be auts gorri bat botaten jake. Gorputzeko margoak onelan doaz: Begietan buztin zuria, bularrean baltza, besoetan auts beillegi edo oria. Aurpegia estaltzeko mamu-jantziak, bildurgarriak izaten dira.

Olako oiturak gaur galtzen doaz, aurrerapena sartzeaz batera.

ERDI-ALDEAN

Baso-batz aundiak dira nagusi: beroa ta euria ugari (Paris'en lako 10). Bedarra ta landarrak aurrez. Zugatz

aundiak alkarren ondoan, 60 m.'ko tantaiaik, eta azpian zugatz txikiak (20 edo 30m). Inguruan tximiñoiak garrazika, zugetzarrak maltzurak, txori margotsuak, zomorroak, elefante batzuk marfil-zaleen bildurrez.

Ekaitzak eta trumoiak noz nai.

Lur barriak lantzea azperrekoa da, beingoan landarak jazten dabezelako.

Jenterik ez dago olako tokietan, basa-gizon langilleak izan ezik.

Artoa, arta txikia eta juka artzen dabez.

Bedar igarrak erreten dabezenean, orrelan lurra ongarritu egiten dabelako, piztiak iges egitendabe larri, esaterako gazelak, basauntzak, panterak eta samaluzek erotuta lez joaten dira.

Etxeak lurrez eta laztoz egiten dabez eta biribillak izaten dira eta alkarren ondoan, alkarari albisteak tam-tam'en bidez emoteko

Jainko izunak daukez eta aztiak ugari. Aldean eroaten dabez ezbearrak aienatzeko iruditxuak.

Emakumeak margoz eta apain jazten dira, ezpanetatik

zurezko ustaiak dabezela eta arro.

Aurrerapena asi da sartzen eta oiturak galtzen, baiña Afrika aundia da!

SORTALDEAN

Emendik zabaldu zirala mundura lenengo gizakiak esaten dabe jakitunak.

Baso-baltzak dira eta ugarte zabalak daukez barruan (Biktoria: 600 km. luze, Tanganika). Mendi aundietan edurra agiri da.

Etiopiarrek erdi-zuriak dira. Munduko kaferik usaintsuena dauke.

Leiñu bakartiak euren oiturak daukez: Dantza pozgarriak, eta egun onak emoteko erak: besoak aztinduta, txaloka, azkon pozoiuak dardaratuz, auzpeztuz, bularra gogor joka, atzea emonda...

Ostatua emoten zaleak dira, frutak eizakiak edo oilaskoak edo ezta edonori emoten dautsoe, baiña emaz onei duruaz erantzun bear jake. Ez emon diru-pepelik ez dabe artzen, nai dabena txanponak dira.

Eiztari onak dira, baiña eizakiak aitz-zuloetan gordeten jakez...

OLAZAR'tar Martin'ek

